

„KOKAS KLÁRA ÚJ UTAT TALÁLT A TOTÁLIS ZENEI ÉLMÉNY
LÉTREJÖTTÉHEZ: A HAT-HÉT ÉVES GYEREK IS BE TUDJA FOGADNI
BARTÓK MŰVEIT ÚGY IS, HOGY MÉG NEM TUDJA ELOLVASNI,
VAGY NEM TUDJA ELÉNEKELNI.”

**KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS KOKAS KLÁRA-ÉLETMŰVÉRŐL,
A JÖVŐ LEHETSÉGES IRÁNYAIRÓL, KUTATÁSI TERÜLETEIRŐL ÉS
A MŰHELYEKRŐL**

www.radiocsoban.hu

A beszélgetés a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen készült 2010. június 8-án *Deszpot Gabriella* művészetpedagógus, főiskolai docens (ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar), *Garamszegi Valéria* tanító (Zebegényi Szőnyi István Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény), *Hollós Máté* zeneszerző (a Hungaroton vezérigazgatója, a Magyar Zeneszerzők Egyesületének elnöke), *Nemes László Norbert* igazgató (Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Kodály Intézet), *Pállay József* művész-tanár (Budai Nagy Antal Gimnázium), *Pásztor Zsuzsa* egyetemi oktató (Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem és Eötvös Loránd Tudományegyetem), *Urbánné Varga Katalin* adjunktus (ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar) részvételével. A moderátor *Tóth Teréz* volt.

Mottó:

V: Huh, de utálok ezt a továbbfejlesztősdit. Akinek magától nem jön ötlete, meghirdeti, hogy ő „továbbfejleszt”. Mit jelent ez? Hisz minden egyes tanításod továbbfejlesztése minden előző tanításodnak, vagy nem? Minden órán kitalálsz valamit, amit addig nem próbáltál. Minden percedben rájöhetsz újdonságra, ami addig nem jutott eszedbe. Akkor szaladsz cikket írni, előadni, hogy parádézz a továbbfejlesztéseddel?

K: És ha megváltoztatsz valamit?

V: Természetesen megváltoztatsz, hiszen élő gyerekeket tanítasz, akik magukat adják elibéd. Tanításod akkor jó, ha mindig készen állsz változtatásra a tanítványaidból kapott információk alapján. Ha berepül egy méh az ablakon és döngicsélve kering odafenn, akkor együtt hallgatjátok az új zenét, a méhecske koncertjét. Tuti, hogy remek zeneóra kerekedik körülötte.

Kokas Klára: Bűvös Mikroszkóp - Maria Montessori és a zenefigyelem (részlet)

Kokas Klára tudása a gyerekekről a kreativitásról jóval megelőzte a korát: egy olyan időszakban született meg, amikor Magyarországon értő-befogadó közeg híján volt, ezért a nyugati világban talált igazán lehetőséget a kibontakozásra. Klára azonban mindig hangsúlyozta, hogy a nyolcvanas években a szülők már neki drukoltak, s kiálltak mellette, hozták a gyerekeket a foglalkozásokra. Vajon a XXI. század elejére nyitottakká váltunk-e az ő tanítására? Felfogjuk-e a jelentőségét a személyes figyelemnek a tanítási-tanulási folyamatban, a kreativitásról, az innovációról szóló megfigyeléseinek, a korai fejlesztés szükségességének?

Dr. Pásztor Zsuzsa: 30 évvel ezelőtt kaptam az első felkérést Kokas Klárától, hogy elemzéseket készítsek a csoportjába járó gyerekek zenére improvizált mozgáskompozícióiról. Ez a korai tanulmányom a kecskeméti Kodály-Szeminárium által megjelentetett füzetben látott napvilágot 1980-ban. Ekkor írtam le először, hogy a Kokas-pedagógia helye az általános oktatásban van, mint a zenei nevelés alapozása és kiegészítése. Akkoriban ez az elképzelés utópiának tűnt, és az is maradt egészen mostanáig. Kokas Klára zseniális felismerése a mozgással kísért zenehallgatás lélektani hatásáról és az erre felépített egyedülálló nevelési módszere harminc éven át mindvégig az oktatás perifériájára szorult. Kokas Klára meghalt, és mi csak most kezdjük felfogni munkájának jelentőségét. Azonban még ma is leküzdhetetlennek tűnő akadályok nehezítik a Kokas-módszer iskolai adaptációjának előrejutását. Elképzelésem

szerint elsőként az egyetemeknek kellene lépéseket tenniük ebben az ügyben, és akkreditálniuk kellene a Kokas-pedagógiát választható tantárgyként. Oktatói azok a pedagógusok lehetnének, akik Klára tanítványai voltak, akik évtizedeken át együtt dolgoztak vele, akik az ország különböző pontjain működő műhelyekben ma is tanítanak, és ami a legfontosabb, akik *tisztán* megőrizték a Kokas-pedagógiát. Ezt azért szeretném nagyon kiemelni, mert tudjuk, hogy sokan használnak Kokas-elemeket a hatékonyabb tanulás-tanítás érdekében, de a legtöbben ezeket mindenféle mással ötvözik. A *tiszta* Kokas-pedagógiára azonban úgy kell vigyáznunk, mint ahogy a választóvíz elválasztja a tiszta aranyat a többi fémtől.

A Kokas-pedagógia a felsőfokú képzés nyomán bekerülhet a közoktatás rendszerébe. Helyet kaphat az általános iskolai ének-zeneoktatásban, valamint a napközi foglalkozásokban. Ezenkívül beiktatható az óvodai foglalkozásokba, ahol még viszonylag könnyen lehet erre időt találni. Fontos helye lenne a középiskolában, ahol manapság meglehetősen nehéz a hagyományos ének-zeneoktatást megvalósítani a tanulók elutasítása miatt. A kétkedőknek számos jó példa adhat bátorítást a Kokas-tanítványok gyakorlatából. Felejthetetlen élményem pár évvel ezelőtt egy osztálynyi kezelhetetlennek ismert kamasz fiú katartikus mozgásimprovizációja Bartók „Szeretők táncol” c. darabjára. Biztos vagyok benne, hogy elhivatott, tehetséges emberek a középiskolás fiatalok számára is meg tudják nyitni a mozgásos zenei megközelítés útját. Ehhez pedig, ahogy említettem, a felsőoktatáson keresztül nyílik lehetőség.

Pállay József: Kezdetben, a nyolcvanas évek közepétől, ahogy Zsuzsa is mondta utópiának tűnt, hogy a Kokas-pedagógia bekerüljön az oktatásba. Az iskolák máig a tananyag szorításában léteznek, ezt nehéz áttörni. De ezen belül viszonylagos szabadsága lett a kollégáknak, amivel lehet számolnunk. A XXII. kerületben is elindult egy kísérlet, megalapítottuk Bolyki Krisztinával a Budafoki Kokas-műhelyt. Megpróbálunk alulról építkezve eredményeket elérni, s azt próbáljuk megmutatni a kerületben dolgozó kollégáknak, hogy a gyakorlatban hogyan működik a Kokas-pedagógia. Nyílt napokat tartunk óvodáknak, iskoláknak s azok a kollégák, akik késztetést éreznek, részt vehetnek a Klára által alapított akkreditált pedagógusképzésen. Ha ezen is tovább akar lépni, nagy segítség lenne az, ha a már fölállt egyetemi, főiskolai Kokas-képzésbe is be tudna később csatlakozni, és akkor még tovább tudja fejleszteni az ismereteit, képességeit.

Urbánné Varga Katalin: Az ELTE Gyógypedagógiai karán tanítok, s örömmel jelenthetem, hogy a felsőoktatásban, jelesül nálunk, már megtörténtek az első lépések a Kokas-módszer megismertetésére. A rendszerváltozás után a főiskolai karon lezajlott tantervi reform keretében, a terápiás szemlélet terjedésével a Kokas-módszernek is lehetősége nyílt arra, hogy a jövőbenő gyógypedagógusok

saját élményen keresztül betekintést nyerjenek, s egy kicsit megtapasztalják, hogy micsoda, mit üzen, mit szeretne elérni az a szemlélet, megközelítési mód, amit Klára képviselt.

Ha a felsőoktatásba akarjuk integrálni a Kokas-pedagógiát, akkor néhány problémával szembesülünk, amint ezt a tapasztalataim mutatják. A fiatalok többsége fél a zenéléstől, nem érzik annak a jelentőségét – legalábbis iskolai keretek között. Hangot adni, énekelni a hallgatók döntő többsége nem mer. A „terápiás” szemléletű zeneoktatás során – amit a kollégáimmal célként tűztünk magunk elé - mi, zenetanárok azt tapasztaltuk, hogy ahhoz, hogy a leendő gyógypedagógusok gyerekek elé merjenek állni, és hangot merjenek adni, ahhoz először a bennük lévő gátlásokat kell oldani, az ő viszonyulásukat kell a zenéhez pozitívvá hangolni! Ehhez alakítottuk a tantárgyakat, illetve azok szemléletét.

A másik nehézséget szintén a belső gátlás okozza, amely azonban elsősorban a Kokas – pedagógia megismertetését célzó tárgy keretében tapasztalható: a felnőtt hallgatók többsége nem mer felállni, és spontán mozogni –ön-maga (!)- és mások előtt. Gyerekeknek ez nem nehéz. A gyerekek átélik, fantáziában dolgoznak a zenével, és hozzá tudják kapcsolni a mozgást. A felnőttek, akiknek a felettes énjük működik, és esetleg nem a megszokott közeg, és társak veszik körül őket, erre már nehezen hangolódnak rá. Amikor még én jártam Kokas-tanfolyamra, akkor is tapasztaltam ezt a tanfolyamon részt vevő kollégáknak a viselkedéséből, a velük való beszélgetésből: a felnőtteknek jóval nehezebb elérni azt az átlényegülést, azt a *teljes belső szabadságot*, ami egy gyereknek még megvan. Klára szerint nem csak a teljes figyelem képességét irtjuk ki a gyerekből, hanem a belső szabadságot is. Ezt nagyon nehéz megtalálni, s bizony Kokas Klárán kívül kellett hozzá mindig a „másik oldal” is, aki képes volt fogadni ezt a lehetőséget és élni is tudott vele.

Ezért én nem a módszer "taníthatóságánál" kezdeném, hanem előbb a szakember-jelölt "belső szabadsága" megszületésének elősegítésénél. Szerintem ez a kulcs, s ezt mindenki csak az önmagával való munkán keresztül érheti el, amihez - pl. a képzésben - lehetne segítséget nyújtani. S miután nagyon fontos lenne, hogy Klára szellemi hagyatékát hiteles emberek közvetítsék, ezért nem elég megtanulni a koncepció alapelveit, a zeneválasztás szempontjait, stb. A "belső szabadság" - lásd Klára "zöld könyvének"(azaz „A zene felemeli kezeimet..”) első lapjain erről írtakat- elérése a legfontosabb, s egyben kiindulási alap. Ha ez megvan, szinte "magától jön" az elfogadás, az érzékenység, az élményt-előhívó kérdés megfogalmazása, stb. Véleményem szerint ehhez a belső szabadsághoz sajátélmény útján minden pedagógusnak el kellene jutnia, hiszen erre nemcsak Klára módszerének használatakor lenne szükségünk.. Képzelnék el, mi tudnánk-e olyan spontán, ugyanakkor mély

átéléssel mozogni mások előtt is (!) a zenére, mint ahogy Klára tudott? De biztosan elfogadóbb, nyitottabb, felszabadultabb, emberközelibb pedagógusaink lennének, ha ilyen tapasztalatok érlelnék őket.

Dr. Deszpot Gabriella: Az én szűkebb szakmám a vizuális kultúra és a média területe, Klarához '87-ben jártam. Amit én ott tanultam próbáltam vidéki rajztanárként az óráimba bele szövegetni. A nyolcvanas évek alternatív, reformpedagógiai hulláma kedvező környezetet teremtett, bár ezzel nem akarom kisebbiteni Kokas Klára munkásságát: ő e nélkül a hullám nélkül is megcsinálta volna a módszerét. De azt mindenképp érdemes megjegyezni, hogy a légkör kedvező volt, hagyták, hogy csinálhassa. Ekkor is iskolán kívül működött. Egyetértek Katalival, olyan személyiség tudja ezeket a módszertani elemeket működtetni, aki erre alkalmas. A módszertan elemeiben meg lehet ismerni, de az még nem biztos, hogy működik az adott közegben. Kell a személyiség, aki erre alkalmas, és ehhez bizonyos érettség és nyitottság kell. Az is lényeges Klára módszerében, s ez indokolja, hogy inkább informális közegben működik igazán, hogy tiszta lappal, fehér lappal indult az illető, aki odament az ő körébe. Ha egy iskolában, órán, alkalmazom a módszert, ott kevés az a pedagógus, aki új szemmel tud ránézni a gyerekekre. Elveszhet a lényeg, hogy ott új lehetőségeket, új szerepeket kap az illető, nem a régi skatulyákban topog, hanem egy más szituációba kerül. Van egy *inkognitó* része is a Kokas-foglalkozásoknak: más közegbe kerülök, nem ahol már leosztályoztak kettesre, hanem itt új alapokra rakhatom önmagamot mások és a magam általi megítélését. A gyermekközpontú ill. alternatív iskolák alkalmasabbak erre. Egy poroszos szemléletű iskolában is alkalmazhatom a Kokas-módszert, de valószínűbb, hogy a rendszer fel fogja örölni.

Az életmű értékelése méltatása tavaly, Kokas Klára 80. születésnapja alkalmából elkezdődött, most a halála utáni légkörben felmerül a hogyan tovább kérdése, a jövő lehetséges irányai. Kérdés, hogyan illeszthetőek a mai magyar pedagógiai gondolkodásba, intézményrendszerbe Klára fontos alapvetései, melyek közül néhányat említenék:

- *A teljes figyelem velünk született képesség, de fokozatosan elrontjuk (minket körülvevő zajokkal);*
- *A teljesítmény kényszerétől, mámorától még meg nem mérgezett szabad gyermeki képzelet tud nyitottan szárnyalni, alkotni, újat létrehozni, a zene „üzenetét” befogadni, sőt alkotni belőle;*
- *A kreativitás fejlesztéséhez a tanítónak nem nyesegetni, metszeni kell a gyerek lelkét, gondolkodásmódját, hanem ápolni a benne áramló szabad és teremtő képzeletet;*
- *A kreativitás működésének feltételei között a teljes figyelem képességének és a nyitottságnak nagyobb szerepe van, mint a műveltségnek, intelligenciának;*

- *ennek csúcsa az igazi együttműködés, az igazi csoportmunka: örömteli, gazdag, szeretetteljes, ez megmutatkozik a gyermekek közös táncában, alkotásaikban;*
- *ebben a közegben létrejön az áram, kiválik az ötlet, megszületik a gondolat;*
- *transzferhatások mutathatóak ki a személyiségfejlődésben, különböző más képességek fejlesztésében.*

Nemes László Norbert: Úgy gondolom, hogy a Kokas-pedagógia többféleképpen jelenhet meg a mindennapi pedagógiai gyakorlatban. Megjelenhet abban a formában, ahogyan Kokas Klára saját óráit didaktikailag felépítette (pl. névénekléstől az utolsó igazán bensőséges gyertyás jelenetig), de elképzelhető úgy is, s én inkább ezt látom a követendő útnak, hogy Kokas Klára pedagógiájának alapelveit a pedagógus az adott helyzethez, körülményekhez, lehetőségekhez igazítva adaptálja. Csak néhányat említenék az alapelvekből felsorolásszerűen: teljes figyelem, csend, önkifejezés, kreativitás, nyitottság, elfogadás, tolerancia.

A Kokas-pedagógia bizonyos alapelvei csodálatosan harmonizálnak Kodály Zoltán korszakos jelentőségű zenepedagógiai koncepciójával (zenei nevelés fontossága a kisgyermek kortól kezdődően, a klasszikus remekművek és népzene mint pedagógiai repertoár, éneklés, aktív befogadás, tapasztalat-alapú pedagógia). Akkor miért nem talált még több követőre Klára az oktatás politika irányítói, és a zenepedagógia jeles képviselői között az elmúlt évtizedekben? Egyre többet töröm azon a fejem, hogy jelen körülményeink között valóban megvalósulhat-e az a típusú elmélyült zenei foglalkozás a közoktatás teljes spektrumában, mint amilyenre Kodály vagy Kokas Klára gondolt? Kialakítható-e egy olyan iskolai környezet, ahol nem kell harcolni azért, hogy a Kis éji zenét meg fogjuk hallgatni vagy sem? Létrehozhatunk-e egy olyan iskolarendszert, amelynek nagyon jól meghatározott belső értékrendje van, amivel azonosul mindenki: az önkormányzati vezetőtől az iskolavezetőjén a teljes tanári karon át egyetértés van azzal kapcsolatban, hogy a zeneoktatás fontos, a szemlélet, amit a Kokas-pedagógia felénk közvetít, az is fontos. Valóban, lehet, hogy az ilyen pedagógiai gyakorlatnak egy alternatív iskolahálózatban biztosabb és jobb körülményeket tudunk létrehozni.

Urbánné Varga Katalin: Csak emlékeztetni szeretném mindnyájunkat Dobszay könyvére, ami Kodály után címmel a kecskeméti Kodály Intézet gondozásában jelent meg. A Kodály-koncepciót foglalta össze a könyv, s többek között fölhívta a figyelmet arra, hogy a kodályi rendszer, és az elv többek közt azért nem működött, illetve nem működik, mert a többi tantárgyat képviselők nem tudják, hogy miért érdemes és fontos a zenével foglalkozni, s ezzel az

attitűddel tulajdonképpen akadályozzák is az ének- zene más tárgyakkal azonos súllyal való elfogadottságát. 2002-ben itt a Zeneakadémián szerveztük meg a Hang és Lélek című konferenciát, ami arra igyekezett felhívni a figyelmet, hogy a társadalom szempontjából roppant fontos a művészeti oktatás, hiszen mindazok a tulajdonságok, készségek, kompetenciák, amiket a gyerekek a felnőtté válásuk során a zenetanulás kapcsán megszereznek, azok mind feltételei annak, hogy ők kreatív, önbizalommal rendelkező, kötelességtudó, megbízható, szakértő emberekké váljanak, és a társadalomnak hasznos tagjai legyenek... Tanácstalan vagyok, mert utópisztikusnak érzem, hogy létrejőjön egy ekkora kiterjedésű egyetértés a zene fontosságáról. S azt is nehezen tudom elképzelni, hogy egy Kokas Klára pedagógiáját alkalmazó új – ugyanakkor Kodály elveire alapozó, hasonló szemléletű – iskolarendszert teremtsünk meg, amikor éppen most épül le az Ének- zenei általános iskolahálózat, amely Kodályhoz kötődik.

Garamszegi Valéria: Nekem az a nagy szerencsém van, hogy én Klára első akkreditált tanfolyamán vehettem részt, s attól kezdve óvodában művelhettem ezt a „varázst”, hogy Pállay Jóskát idézzem. Majd az óvodásaimmal átkerültem az iskolába: így azok a gyerekek, akikkel én óvodában kezdtem a Kokas-módszert, most harmadikosok a kezem alatt. S ők az iskola legjobb osztálya abban az értelemben, hogy nyugodtak, kiegyensúlyozottak, szeretik egymást, s ez látszik a tanulmányi eredményeiken is! A húsz gyerekből 10 kitűnő vagy jeles. Elfogadók, olyan szépen fejlődött a személyiségük, hogy öröm nézni. Ebben nagy szerepe van Klári pedagógiájának. Azért van remény, hogy lehet másképp csinálni. Igen, a kollégákat meg lehet „fertőzni”. Az óvodában is van már ismét egy óvónő, aki teljes szívvel-lélekkel végzi az akkreditált Kokas-továbbképzést. Így újból el lehet kezdeni az alulról építkezést. Amikor átkerültem az iskolába, az igazgató is nyitott volt, azt mondta, hogy „oda teszed a Kokast, ahova tudod”. Első két évben a technika, rajz, meg a magyar tantárgyba fért, (az éneket nem én tanítom). Ebben az évben jutottam el oda is, hogy elkezdtek a kollégák érdeklődni. Egyre többen. Meg kell találni az útját, hogyan vigyük tovább ezt a csodát, amit kaptunk. Klára rengeteg hallgatóját küldte el hozzánk, Zebegénybe, hogy nézzék meg a foglalkozásainkat. Mindenki egyetértett abban, hogy a lelkesedésük nőtt, miután látták a gyakorlatban működni a módszert. Nekünk, akik tanultuk, folytatnunk kell, bemutatnunk. S támadnak majd mindig olyanok, akik nyitottak és érdeklődők lesznek! Ki lehet ennek az útját taposni: a gyakorlatból lehet felépíteni az elméletet.

Dr. Deszpot Gabriella: A belső képalkotási képesség óvodás korban fontos életkori sajátosság, az ideovizualitás kora, és ez a szakasz sokáig fönnttartható: érdemes lenne a Kokas-pedagógia longitudinális követéses dokumentálása óvodától kezdve. A jó dolog terjed, önmagát fogja szervezni. Minőségi tanúsítvánnyal ellátott bemutató helyek hálózatát kell működtetni, ahova ha

valaki elmegy, minőségi Kokas-pedagógiát láthat. Ezt javasolnám az Agape Zene-életöröm Alapítvány kuratóriumának megfontolásra.

Garamszegi Valéria: Az élmény megmarad a gyerekekben! A szakkörökre bejöttek negyedikes gyerekek, akikkel még óvodás korukban „kokasoztam”, s mindenre emlékeztek, nem kellett semmit magyaráznom: a névéneklésre, táncrea, rajzolásra. A gyerekek kedvesek, szelídek, egészen más a lelkük! Én a Kokas-pedagógia legnagyobb eredményét az érzelmi nevelésben látom!

Pállay József: Igen, kezdettől fogva ez a kérdés motoszkált bennünk, Klárában is és a munkatársakban, hogy miképpen illeszthető ez be az iskolarendszerbe? Aki ezt elkezdi, annak harcot kell vívnia. A saját munkahelyén is: ha a vezető mellé áll, akkor már könnyebb. Utána meg kell nyerni a kollégákat. Először elég egy-két lelkes ember is. Én a nagyon kis lépésekben tudok gondolkodni, mert nehéz ezt a vasbeton monstrumot, amit közoktatásnak nevezünk megmozdítani. Így megteremtjük a lehetőségeket, s elindulhat ezek sorozata. Azonkívül ki kell dolgozni a pénzügyi háttérét. Pályázati pénzeket is be lehet vonni, európai uniós alapokból. Meg kell oldani továbbá a módszer felügyeletét. Kidolgozni a minőségbiztosítási rendszerét, mennyire autentikus az a módszer, amit a kolléga művel. Ahogyan Zsuzsa megjegyezte, ne engedjük ezt a rendszert torzulni. Kell ösztönző rendszer, hogy az ember érezze morálisan is: amit csinál, az fontos. Az ő elhivatottsága fontos.

Fontos a kreativitás fejlesztése a gyerekekben, de Klára mindvégig saját magát is fejlesztette! Elképesztő változásokon ment keresztül. Ezt kívülről nem nagyon lehetett látni, hanem abból, amit csinált. Dobogókön, a balatoni vitorlázásain, és a görögországi elvonulásain ő ezzel foglalkozott, és töltődött. Írt, és közben feltöltődött. A kollégáknak, akik a Kokas-pedagógiával foglalkoznak, ezen a fejlődésen keresztül kell menniük. Ezt rutinból nem lehet, nem szabad csinálni! Amit Klára létrehozott és művelt, az a művészi szintje a pedagógiának. Aki ezt csinálja, önmagát kell, hogy fejlessze művészi szintre, át kell lépnie abba a tartományba, ahol már alkotni lehet! Nagy veszély a közepszerűség, mert az iskolákban a szabályost értékelik, ami egy kicsit eltér, az furcsa és kivetik...

A transzferhatások kérdése szintén nagyon fontos. Erre lehetne objektív mérési rendszert kidolgozni, s alkalmazni olyan csoportoknál, amelyek óvodától fölmenő rendszerben működnek. Természetesen erre már volt példa. Tudjuk, hogy a Kokas-módszer transzferhatásai kimutathatóak a matematikai logika, az empátia, a tolerancia területén. Ha a pedagógia formanyelvén szólunk, akkor talán több embert lehet megnyerni az ügynek.

Dr. Pásztor Zsuzsa: A hetvenes években éppen Klára kezdeményezésére indult el a Barkóczy Ilona és Pléh Csaba nevéhez fűződő vizsgálat, amely a hagyományos, Kodály-elvű iskolai énekképzés transzferhatásait vizsgálta. Most is lehetne egy olyan longitudinális vizsgálatot elindítani, esetleg európai uniós források segítségével, mely óvodás kortól 10 éves korig vizsgálná a Kokas-módszer transzferhatásait.

Kokas-műhelyek szerte az országban működnek, a több száz Kokas-tanítvány tanult Klára akkreditált pedagógus továbbképző tanfolyamain. A Kokas-féle komplex művészeti nevelés, művészetpedagógia dr. Deszpot Gabriella által is leírt főbb pillérei meghatározhatóak, elsajátíthatóak, szabályszerűségük világos, betartható. Mégis felmerül bennünk a kérdés: a teljes figyelemmel megvalósított gyermeki zenébe merülés, befogadás élménye, amely aktív szabad mozgásos átváltozásokhoz, a gyermekek teremtő képzelete által létrehozott narrációkhoz, illetve vizuális alkotásokhoz vezethet vajon tanítható/ tanulható/ fejleszthető? A gyermekek történeteinek előhívása segítő kérdésekkel tanítható? Mily módon érdemes értelmezni a képzelet alkotásait? Tudományos módon interpretálhatóak, illetve a művész, a beleérző-befogadó-alkotó hozza létre a hiteles értelmezéseket, amikor egy zenére létrejön egy gyermeki alkotás, illetve élmény akár mozgásos, akár narratív akár vizuális? Mindkettőre van példa: előbbire dr. Pásztor Zsuzsa írása, utóbbira Klára írásai.

Pállay József: Az ember pozitív energiák között képes a csodára. Ezt élhettük át Klára környezetében, ez a kisugárzás érezhető a filmekben, és jelen volt, érezhető, szinte tapintható módon az emlékünnepeken is. Olyan pedagógia kell, ami pozitív energiákat bocsát ki.

Urbánné Varga Katalin: Ezt a varázst mindenkinek magának kell kialakítania önmagában, megvalósítania a belső szabadságát. Klára teljesen át tudta magát adni a zeneörömmel, a mozgás örömeivel, s ő ezt tudta sugározni. Aki erre vállalkozik, annak hosszú utat kell megtennie, s következetesen végigmennie rajta. Ezt abban az iskolai/ pedagógiai keretben, amelyet most az énekképzés biztosít – s amiben ma még osztályozni is kellene, ami teljesen ellentétes Klára nézeteivel - nem hiszem, hogy el lehet érni. Ehhez - véleményem szerint - szabadabb, rugalmasabb keretekre van szükség és a tanár részéről önismereti úton, belső élményeken keresztül vezet az út. Aki ezt a fejlődési utat meg tudja tenni, az viszont hasonló belső gazdagodáshoz, élményekhez tudja hozzásegíteni a résztvevőket.

Dr. Pásztor Zsuzsa:

A zeneakadémiai művészképzés is hasonlóképpen működik: Liszt Ferenc óta megvannak itt a szigorúan meghatározott követelmények, keretek, tantervek, tanmenetek, vizsgák, és ebben a közegben felnőnek sugárzóan nagyszerű

művészek, de kikerülnek kisebb tehetségek is, akikből ez a többlet hiányzik. Ez a tapasztalat ismét az akkreditált felsőoktatás mellett szól. Valamely tudománynak, vagy művészeti képzésnek akkor van igazán biztos talaja és jövője, ha bekerül az állami oktatás rendszerébe. Amíg magánműhelyekben tenyészik, a szó pozitív értelmében, csodás vegetáció jöhet létre, de amíg nincs állami támogatása és kerete, addig egy tollvonással elsöpörhető az egész, nincs tekintélye, addig csak egy csodabogár a többiek szemében.... A szabályozott rend nem ellensége a művészi szabadságnak. Szigorú keretek között is felnőhet a zseni, mint ahogy itt a Zeneakadémián is csodálatos tehetségek kaptak szárnyra.

Hollós Máté: Kulcsfontosságú kérdésnek tartom, hogy kiket képezhetünk tanároknak ezen a területen, és mivé akarhatjuk fejleszteni ezt az iskolát. Valóban ki lehet indulni, abból az optimumból, hogy csak azok foglalkozzanak Kokas-pedagógiával, akik erre termettek, s akik olyan intuícióval indulnak neki, olyan zsenialitással, mint amilyenel Kokas Klára. És akkor lesz fél kezemen megszámolható ember, aki ezzel jól tud foglalkozni, ezek az emberek itt ülnek az asztal körül. És mindig lesz ennyi *magától*. De ha azt akarjuk, hogy ebből iskola legyen, akkor egyrészt a diszciplína alapelveit kell kodifikálni. Kellő mértéktartással, és nem túlzottan röghöz kötve a gondolatokat, de mégis csak fölépítenének az erre hivatottak, egy olyan tankönyvet, iskolát, amiből el lehet indulniuk azoknak, akik szinte érintetlenül csak érdeklődve repülnek be ebbe a fészekbe. Látnak itt valamit, jó esetben szárnyakat kapnak tőle, hogy kivitelezni tudják majd, és nem középszerű, pláne nem gyenge művelőivé válnak annak, amit szárazon a tankönyvből megtanultak, hanem látva a filmeket közvetve közelébe kerülnek annak a szellemnek, amiről itt most beszélünk. Ennek alapján el tudnak indulni, és ki tudnak magukból fejleszteni egy olyan személyiséget, amilyent az előbbieken is többen körülírtak. De ahhoz, hogy ez egy iskola legyen, verbalizálni, szisztematizálni kell a tudást, amit Kokas Klára ránk hagyott.

Nemes László Norbert: Egyetemi képzés kapcsán nem csak oktató, hanem alapos kutatói munkára is gondolunk. A Kokas –pedagógiával kapcsolatban nagyon fontos kutatások indultak el, emlékeztetnék mindenkit Dr Pásztor Zsuzsa előadására, ami a totális zenei élmény és a mozgásos improvizációk összefüggéseiről szól.

Kokas-pedagógián belül vannak az alapelvek, és van a módszer-Én azt hiszem, hogy nem az utóbbi a lényeg. Mert ezt a folyamatot olyan elbűvölően, olyan csodálatosan, olyan érzelmi-lelki gazdagsággal és hitelességgel, ahogyan azt Kokas Klára tudta csinálni nem tudom, hogy más képes lenne-e. Világosan definiálni kell az oktató munkát, a kutató munkát, a koncepciót, alapelveket, és a módszerességet.

Milyen eszközei vannak a tudománynak, a pedagógiának-pszichológiának, illetve a vizuális művészeteknek (elsősorban a film) a módszer lényegének megragadásához? Mivel gazdagította ezeket a területeket a Kokas-módszer? A film elsősorban a gyerekek alkotásainak rögzítésére szolgál, vagy újabb jelentéstartalmakkal gazdagíthatja a felfedezést, az élményt?

Dr. Deszpot Gabriella: Felmerül bennem a cél vagy eszköz problémája. Klára műhelyében nem a produktum volt a legfőbb cél, hanem az a folyamat, ami alatt megszületik valami, a közös együttlétben. Minden foglalkozása egy kompozíció volt. Művészi módon megkomponált együttlétek. Ha valaki tudja a Kokas-módszer elemeit, az szükséges, de nem elégséges feltétel. Valóban lehetne fokozatos, több szinten képződni, alakulni arra, hogy valaki azt működtetni tudja. Sajnos kevés a kommunikáció a művészeti tárgyakat tanító szakmák, pedagógusok között. Ha összefognánk, akkor talán a művészeti oktatás és nevelés a köztudatban elfoglalná méltó helyét, és nem szorulna perifériára. Tehát lehetne elsajátítható módszertana a tárgynak. S ha alkalmas arra a személyisége, akkor kinyílhat, mert Klára módszere annak is személyiségfejlesztő, aki ezt csinálja. Csak az tud kreatívan működtetni valamit, aki maga is kreatív, alkotó, adaptív személyiség. A művészeti nevelésben és a terápiában maga az út a lényeg, a művészeti oktatásban inkább a produktum, ami lehet esztétikus (szép, tökéletes). A zenepedagógus képzésre lehetne a Kokas-módszert adaptálni első körben, és ott is cél és eszközként kezelni. Nem biztos, hogy eleinte mindenki alkalmas lesz a Kokas-pedagógia működtetésére, de a személyisége fejlődhet. Ha művészi pályán van, a művészi ambícióira is lehet utalni, hogy ez őt fejleszteni fogja, a transzfer tényleg működik, bár nehéz elcsípni, nehéz kutatni ezt a hatást. Művészet és tudomány határán vagyunk: tudományosan kell leírnunk valamit, ami mégis csak művészet.

Pállay József: A Kokas-varázs vizuális valóságát én is úgy látom, hogy a folyamat a fontos benne: ez egy nevelési út. De ha ez a folyamat gazdag és élményt ad, a zalaszabari házfestés mutatja, akkor az eredmény is minőségi. Én e között összefüggést látok. Sokat kell a gyerekeknek is ismerkedni az eszközzel, kapnak bizonyos instrukciókat, de a vizualításban is fontos cél a szabadság fenntartása. Itt nincs direkt tanítás: csak ezeket a színeket használd, ezt nem használhatod. Tiltás nincs benne. És mindig csak dicsérünk: Klára alapelve volt, hogy dicsérni, ösztönözni kell. Nem baj, ha a kép nem sikerült! Nem baj, ha túl zavaros. A következő más lesz. Mert a gyerek pontosan érzi, hogy ez most nem lett annyira jó. És tudja, hogy miért nem jó.

Urbánné Varga Katalin: Kodály szerint, ha a cél és eszköz összhangban van, s ha ég a lélek tüze, akkor megszületik a művészi szép.

Nemes László Norbert: Óvatosan ejtjük ki a szót, hogy Kokas-pedagógia és módszer, más megfogalmazás szerint Kokas-varázs, ma Sándor Miklóstól azt hallottam, hogy Kokas-művészet.

Nem csak a Kokas-foglalkozások működtek szabályozott keretek között, de Klára a zenéket is rendkívüli gonddal válogatta össze: tudunk hangulatokhoz illeszthető, illetve gyógyító zenékről. Szigorúan „szép” zenéket hozott a gyerekeinek, Mozart, Beethoven, Bach, barokk zeneszerzők, Kodály, Bartók, illetve népzene. A foglalkozásokon énekeltek, s kerülték a tematikus zenéket, mert abban a képzelet nem tud kibontakozni. Hogyan történik a válogatás? Mi a titok? Mi a módja? Tágítható-e a zenék köre?

Hollós Máté: Szinte bármilyen művészi zene használható erre a célra. Talán még a tematikus – pontosabb elnevezéssel: programatikus – zenék is... Ugyanakkor tudom, hogy ez bonyodalmas dolog, mert ha a programatikus zenének a tartalmát ismerjük, akkor nyilván azt akarjuk illusztrálni. Nagyon érdekes volna, csak kísérletképpen programzenét adni a gyerekeknek, ráadásul olyant, aminek ő nem ismeri a történetét: vajon mit hoz ki belőle? Vajon az, amit ő táncol, vagy rajzol a zene nyomán, annak van-e valami távoli köze egyáltalán ahhoz, amiről az a zene szól? A Kokas-pedagógia vagy -varázs célját tekintve azt gondolom szinte bármilyen zene használható, lehetne akár olyan műveket is megnevezni, amelyeket az emberek nem neveznének par excellence szép zenének és mégis megindíthat valamit a gyerekekben, *ami önkifejezésre készíti*. Akármilyen zenére odafigyelünk, azzal kapcsolatba tudunk kerülni, és a Kokas-pedagógia lényege éppen, az odafigyelésből indul ki.

Garamszegi Valéria: Igen, nekem pontosan ez a tapasztalatom, hogy a gyerek bármikor hajlandó Bachot vagy Mozartot hallgatni. Én egyszer megemlítettem nekik, hogy Bach zenéje okosít, és a matek felmérőhöz bevittem a Bach zenét. És görcs nélkül, nyugodtan, kiegyensúlyozottan dolgoztak. Következő alkalommal a legizgulósabb kisfiú megkérdezte dolgozat előtt: Nem hozol most is be egy kis okosító zenét? Bevittem, és Händel zenéjére írtak azt, ami eszükbe jutott, és fantasztikus fogalmazások születtek!

Dr. Deszpot Gabriella: Talán szabad egy külső szemlélőnek is megszólalnia a zeneválasztás tárgyában. Amikor én fölvettem még a Budapesti Művelődési Központban Klára zenei anyagait, számomra ezek külön, kerek *kompozíciók* voltak. Valamennyi darab, mint egy kis történet - benne egy harmónia, ami megbomlik, jön egy konfliktus, ami küzdelemhez, harchoz vezet, és ezután újra visszaáll ez a harmónia. Ahogy ez egy klasszikus történetben, kompozícióban megjelenik. Éppen ezért tud benne a narráció megjelenni. Ezért találnak benne a gyerekek történeteket. És ezért tudják eljátszani. Nem mindegy, hogy milyen

zenét válogatott Klára: ő ezeket a kis mikrovilágokat szedegette ki a nagy zeneirodalomból, és ezeket vitte be a gyerekeinek. Nem mindegy az sem, hogy mikor. Sőt valamikor a gyerekek választottak.

Pállay József: Ne feledjük, hogy kezdetben a Kokas-műhely komplex esztétikai művészeti pedagógiai kísérletként indult. Klára találta ki, hogy a zene-mozgás mellé a képzőművészet is szerepet kapjon, a vizuális kifejezés. Éppen ezért én el tudnám képzelni, hogy egy iskolában a rajzos és ének-zenét tanító pedagógus együttműködik, párt alkot. A hatékonyság növelhető, a komplexitás szimbolikusan is megnyilvánul.

Mit gondolnak a Kodály-Kokas életmű folytonosságról? Beszélhetünk erről? Kiegészíti, folytatja, esetleg ellenkezik vele, kibont egy akár Kodály számára is ismeretlen világot?

Nemes László Norbert: Hangsúlyozni szeretném, hogy Kokas Klára pedagógiája a Kodály-filozófiában gyökerezik. Kodályhoz személyes élmények fűzik Kokas Klárát, és az alapelv, hogy a zenepedagógia lényege a zenei élmény, a mesterművekkel, a klasszikus remekművekkel, a népzene legszebb dalaival való találkozás, ez a kodályi vonulatot jelenti. A másik kodályi elv az aktív befogadás. Ugyanakkor mégis alapvetően különbözik a Kokas-megközelítés a kodályitól. Hiszen Kodály a zenei írás-olvasáson keresztül közelített a befogadáshoz. *Kokas Klára ezzel szemben új utat talált a totális zenei élmény létrejöttéhez: a hat-hét éves gyerek is be tudja fogadni Bartók műveit, úgy is, hogy még nem tudja elolvasni, vagy nem tudja elénekelni.* Zsigereiben érzi, összes érzékszervével le tudja tapogatni, ahogy dr. Pásztor Zsuzsa fogalmazott, a zene lényegét.

Dr. Pásztor Zsuzsa: Arra a kérdésre, hogy kibont-e a Kokas-pedagógia Kodály számára is ismeretlen világot, egyértelműen igennel válaszolnék. A Kokas-pedagógia megnyit egy olyan világot, amelyet Kodály minden biztonnal elfogadna. Elismerné, és örülne neki. Hatalmas érték, hogy a gyermek abban az életkorban képes a magasrendű zenét tökéletesen átélni és befogadni, amikor még intellektuálisan nem képes megközelíteni. Hiszen nem minden gyermek tudja végigjárni azt az iskolás lépcsősort, amely a szó-mi-től elvezet a Bach-fűgákig. És ha egy gyermek kimarad a zeneoktatásból valami ok miatt, vagy a zeneoktatás nem megfelelő, akkor az a gyermek egész életében kívül marad a zeneművészet birodalmán. De ha már óvodáskorban eljut Bach és Beethoven befogadásáig, mint ahogy ez a Kokas-műhelyekben történik, akkor ezek az értékek mindörökké az övéi lesznek. És ennek Kodály Tanár Úr nagyon örülne!

Amikor erről kérdeztem: az épek terápiájáról beszél, nem a bármiféle testi fogyatékkal élőkéről. A másság elfogadása természetes volt számára és gyerekei

számára is. Sőt lehetőség. Vajon ez a szemlélet milyen lehetőségeket rejt magában? Milyen új, elfelejtett vagy éppen nem ismert tudásokhoz vezet? Mi ennek a jelentősége a jövőnkre nézve? Mi erről a tapasztalata a gyakorlatban terápiával foglalkozó szakembereknek?

Hollós Máté: Két dolog különleges egybeesésével találkozunk.

Egyrészt: a zene *mindenkié*, s nem csupán az elhíresült pedagógiai értelemben. Hanem ezúttal abban, hogy a zene lelket tisztító tartalma mindenkit szolgál a hallók világában. Mindenkit képes segíteni érzelmei átélésében, felemelni, meghatni, burokba foglalni vagy épp az élete által rá kényszerített ktrecből kitörni, katartikus élményhez jutni. Erre bizonyos mértékig még a művészi szempontból értéktelen zene is alkalmas, az legföljebb esztétikai élményt nem nyújt.

Másrészt: Kokas Klára alapvetően gyógyítani akar. Miként a művészet általában. A művészet többségében egészségesegeknek szól, akik életük bizonyos pillanataiban, akár rendszeresen is rászorulók, kiszolgáltatottak. A fogyatékkal élők is rászorulók, kiszolgáltatottak. A zene fiziológiai hatása révén a tudat(osság)on túlról segít átlépni világunkba, de egyben kétirányú utca: átvisz a tudaton túlra úgy, hogy nem kell álomba merülnünk, hogy éberén élhetjük meg a transzcendenciát. A Kokas-„pacientúrában” sokaknak már a test zene általi megmozdítása is gyógyító. De mindenkinek nyújtja a lélek gimnasztikájának élményét.

Urbánné Varga Katalin: Klárának a mássággal kapcsolatos viszonyában, nézeteiben számomra a példaadó s legtanulságosabb az - és szerintem jó lenne, ha ezt a társadalom be tudná fogadni, átvenni -, hogy az épek is gazdagodhatnak lelkileg a bármely okból segítségre szoruló emberekkel való kapcsolatukban. Az épek részéről ez - az emberség gyakorlásán túl - egy tanulási lehetőség pl. a lelkiéről, vagy más kultúráról.

Gyógypedagógusként én sok tanult tudással és begyűjtött tapasztalattal rendelkezem e téren, mégis ez a szemlélet érzékenyebb, szélesebb horizontot adó. Ez a megközelítés úgy érzem, még inkább hozzásegítené az embereket a másság elfogadásához, s a segítségre szorulóknak is könnyebbé tenné a segítség és az élethelyzetük elfogadását.

Miután a sajátélményű tanulás a leghatékonyabb, úgy gondolom, a társadalmat és a "másságot hordozókat, megélőket" is úgy lehet közelíteni leginkább egymáshoz, ha ilyen célú találkozási /tapasztalási /ismerkedési lehetőségeket biztosítunk számukra, mint ahogy Klára is megtette Náditündér és a csoportja esetében. Aki személyes és emberi kapcsolatba kerül bármilyen "bélyeget viselővel", az az ember biztosan nem tud utána általánosítva nyilatkozni a hasonló "megbélyegzettekről". Ugyanakkor nagyon fontos a hogyan kérdése: az előkészítetlen integráció többet árt, mint használ!

Az átgondolt, emberségesen és türelemmel lebonyolított, előkészített közelítés viszont nagyon jót tenne. Ha sikerrel tudnánk ezt a folyamatot segíteni, az ellenérzések, feszültségek az emberek között biztosan enyhülnének, s ez minden szempontból, mindenkinek jó lenne. De "jó munkához idő kell!" Sem sürgetni, sem erőszakolni nem jó, bármilyen helyes és fontos a cél. Akik nehezebben értik meg, fogadják el ezt a célt, azok is emberek, s azoknak is vannak jogaik. Pl. arra, hogy segítsék őket az elfogadásban. Most úgy érzem, erre nem figyelünk eléggé.

Garamszegi Valéria: Egy óvodai tapasztalatom jut eszembe: Attila autista tüneteket mutató kisfiú volt, amit a szülők egyáltalán nem tudtak elfogadni, s "homokba dugták a fejüket" a probléma elől. Eleinte, ha szóltunk hozzá, befogta a fülét, eltakarta a szemét, hátat fordított nekünk. A csoport többi tagja teljesen ép volt. Egyáltalán nem csináltak ebből "ügyet", hogy Attila hozzájuk sem szól, egyedül játszik mindig. Szokása volt, hogy nagy fakockákkal körbekerítette magát, s visított, ha valaki a birodalmába lépett. A többieknek csak egyszer kellett elmagyarázni, hogy kérdezzék meg tőle, hogy átmehetnek-e a "kertjén", s ha azt feleli: nem, akkor kerüljék ki. Így tettek, nem csodálkoztak, nem kérdezősködtek, abszolút nyugalommal elfogadták a helyzetet. Amikor szakirodalomban utánanéztem a betegségnek, leginkább az gondolkodtatott el, hogy a pszichológus szerint ezek a betegek abszolút egészségesnek tartják magukat, s ha valamin, akkor azon csodálkoznak, hogy mi miért vagyunk "mások", miért nem úgy viselkedünk, mint ők. Ugye milyen érdekes?

De hogy befejezzem a történetet, a "Kokas foglalkozás volt" az, aminek segítségével utat találtunk Attilához. Eleinte csak a sarokban gubbasztva szemlélődött, azután lassan mozdulni kezdett, elmondta mivé változott. A mesélések, során egyre közelebb húzódott hozzám, mintegy véletlenül nekem dőlt, lassan de ritkán kapcsolatot keresett a többiekkel is: pl. "négykezes zongoráztak" a fűtőtesten. Amit most próbálok röviden leírni, az három év munkája volt. Nagycsoportos korában, amikor valamelyik társa azt mesélte, hogy nyuszi volt és nagyon búsult, mert mindig ellopták a répáját, Attila közbevágott: De én répa voltam, és elültettem magamat a kertedben, hogy mindig legyen répád! Ugye nem kell magyaráznom a fejlődés mértékét, mélységét. A többiek nem csúfolták, nem közöcsítették ki, ha játszott velük elfogadták, ha nem, akkor békén hagyták.

De említhetnék egy friss példát a Vivante csoportból, ahol az egyik kisfiú mozgássérült, csak járókerettel tud járni. Őt is abszolút természetesen elfogadták a többiek (csak a legkisebb kislány kérdezte meg sűgva, hogy miért megy olyan "ízével"?). Sokszor "táncoltak" vele, kapcsolódtak az ötleteihez.

Azt olvastam egyszer, hogy minden betegen született ember "szeretetkövet", akik azért születtek ilyenek, hogy minket szeretetre, toleranciára, elfogadásra tanítsanak. Kár, hogy ezt olyan ritkán vesszük észre!

Pállay József: Náditündér, a mozgássérült lány sokszor szerepel Klári filmjein. Velünk volt Ravennában is a Duende forgatásán. Sokat cipeltem. Számára minden foglalkozás boldog, felejthetetlen élmény volt. A filmekben is a valóság látszik. Érzései leolvashatók az arcáról. A többiek teljes természetességgel és figyelemmel fogadták maguk közé.

A leghitelesebb persze egy riport lehetne vele egyszer. A vakokkal és a Dawn-kórosokkal készült filmek Klára módszerének hihetetlen távlatairól, terápiás erejéről és humanitárius hasznáról győznek meg bárkit. Persze aki erre érzékeny. Az empátia és a tolerancia fejlesztésének rendkívüli lehetősége ez az *épek* számára. Ezek a fundamentális emberi értékek közé tartoznak, a boldog élet alapjai.

Éppen ideje lenne a Kokas módszert ezen a területen is rendszeresíteni. Gazdag ország az, amely ekkora értéket veszni hagy...

Szárnyasné Tóth Teréz közoktatási vezető, gyakorlatvezető mentortanár, mestertanár
(Jurisich Mihály Gimnázium és Kollégium, Kőszeg)